

WEB'DE ENFORMASYON OKUR-YAZARLIĞI

Süresi 120 dk. ± 5dk.

Mesut Yalvaç
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü
Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalı
yalvacm@istanbul.edu.tr

SUNUM PLANI

- Giriş
- Kavramlar ve Tanımlar:
 - Web
 - Enformasyon
 - Enformasyon Sistemi – Kütüphane Sistemi
 - Elektronik Kütüphane
 - Sayısal Kütüphane
 - Sanal Kütüphane
 - Enformasyon Teknolojisi
 - Enformasyon Okur-Yazarlığı
 - Web Okur-Yazarlığı
 - Bilgisayar Okur-Yazarlığı
 - Enformasyon Teknolojisi Okur-Yazarlığı
 - Enformasyon Okur-Yazarlığı, Bilgisayar Okur-Yazarlığı ve Enformasyon Teknolojisi Okur-Yazarlığı İlişkisi

SUNUM PLANI

- Web'de Enformasyon Okur-Yazarlığı ve İnternet'te Kullanıcıların Bilgi Arama Davranışı İlişkisi
- Web'de Enformasyon Okur-Yazarlığının Kütüphane Web Sitesi Planlaması ve Yönetiminde Önemi ve Yararı
- Kütüphane Web Sitesi Planlayacak ve Yönetecek Enformasyon Profesyonellerinin ve Bu Sitelerden Yararlanacak Kullanıcıların Enformasyon Okur-Yazarlığı Standartları
- Sonuç

GİRİŞ

“Enformasyon okur-yazarı olmadan, enformasyon profesyoneli olunamaz” savından yola çıkılan bu seminer konuşmasının amacı:

21.yüzyılda enformasyon profesyonellerinin her türlü eylemlerinde kullanmak durumunda oldukları temel enformasyon okur-yazarlığı standartlarının neler olabileceği;

Bu standartların, Web'de enformasyon okur-yazarlığına, kütüphane Web sitesi planlaması ve yönetimine etkisini;

Konuyu, enformasyon meslek alanı, enformasyon okur-yazarlığı ve enformasyon profesyonellerinin kütüphane Web sitesi planlaması ve yönetimi boyutlarından ele alarak genel bir çerçevede açıklamaktır.

Web ?

En sık kullanılan Internet araçlarından birisi olan Web (World Wide Web veya WWW), 1989 yılında Cenevre'deki Avrupa Nükleer Araştırma Merkezi (CERN)'nde yerel alan ağı üzerindeki bilimsel bilginin dağıtılması ve yönetilmesi için Tim Berners-Lee'nin önderliğindeki bir takım tarafından küçük çaplı bir proje olarak başlamıştır.

Internet'te kullanılması ise 1992 yılında olmuştur .

Web standartları, Massachusetts Teknoloji Enstitüsündeki Bilgisayar Bilimleri Laboratuvarı önderliğinde kurulan World Wide Web Konsorsiyumu (W3C) tarafından oluşturulmakta ve geliştirilmektedir.

Web ?

Web, Internet'te dağıtılmış bilgiye serbest erişimi ve esnek bir bilgi yayıncılığı sunan bir hipermetin sistemidir.

Web, herhangi bir belgedeki dosya ve benzeri elektronik nesnelere arasındaki bağlantıların evrensel olarak izlenebilmesine olanak sağlayan pratik bir uygulamadır.

Web, bütün bu işleri gerçekleştirmek için yüksek düzeyde esneklik ve kullanıcı kolaylığı sağlayan birçok ağ ve elektronik belge protokolü ile standartları kullanmaktadır.

Bunlar, 'aktarım protokolü', 'işaretleme (markup) dili', 'adresleme sistemi' ve 'tarayıcı (browser) programı'dır:

Web ?

Hipermetin Aktarım Protokolü (HyperText Transfer Protocol - HTTP) :

Uzak sunucular üzerinde depolanmış hipermetin belgelerin Internet aracılığıyla kopyasına erişmeyi ve görüntülemeyi destekleyen standart bir transfer protokolüdür.

Hipermetin İşaretleme Dili (HyperText Markup Language - HTML) :

Web tasarımcılarının belgelerindeki çeşitli bağlantıları tanımlamalarına ve bunların hedeflediği yerleri belirlemelerine olanak veren bir işaretleme dilidir.

Web ?

Tekbiçim Kaynak Buldurucular (Uniform Resource Locator - URL):

Internet üzerinde bir bilgisayarda depolanmış herhangi bir objenin yerini tek biçimde tanımlayan ve bir kaynaktan diğerine bağlantıları belirleyen bir standarttır.

Tarayıcı (Browser):

Protokoller ve standartlar yardımıyla kullanıcının erişim sürecini kontrol eden ve bağlantıları aktif hale getiren **Netscape Navigator** veya **Internet Explorer** gibi bir programdır

Web ?

Önceleri akademik ağlarda gelişen Internet ve Web, başta iş dünyası olmak üzere her alanda yayılmakta, enformasyon ve kütüphane hizmetlerine de uzaktan erişim olanağı sunmaktadır.

Web sitesi:

Aynı sunucu üzerine konulan -genellikle birbiriyle ilgili- sayfaların koleksiyonu.

Web sayfası:

HTML formatında erişilebilecek bir dosya.

Web dokümanı:

Bir sayfa veya bağlantılı sayfalar.

Web ?

World Wide Web sadece masaüstüne bilgi taşımak için değil, masaüstünden dünyaya bilgi taşımak için de olağanüstü bir erk sahibidir.

Söyleyecek bir şeyi olan herkes bu bilgi akışının bir parçası olabilir.

"Internet üzerinde herkes yayıncı olabilir!" yargısını etkili biçimde gerçekleştirir.

Sıradan insana,

- Bu kadar kolay ve ekonomik olarak yayın yapma gücünü veren,
- Üretmek ve dağıtmak için önceden hazırlanmış bir araç sunan,
- Diğer ülkelere ve kültürlere hiç çabasız ulaşan,
- Statü ya da örgütsel hiyerarşi veren ve
- Bu kadar coşkuyla karşılanan

Hiçbir alan asla olmamıştır.

Internet'e asıl güç katan da bu özelliğidir (WWW'dir).

Enformasyon ?

- Bir sistemin, kendi durumunu başka bir sisteme bildirmesi;
- Bildirme ediniimi (fili) sonunda elde edilen veri'ye, üzerinde uzlaşmaya varılan kurallardan yararlanılarak yöneltlen anlamı da içerir;
- Yalnızca teknoloji alanının değil, bir yanıyla da bilim alanının konusudur;
- Kendi içindeki derinlik, kapsadığı ve ilintili bulunduğu alanların genişliği, enformasyonu, hem mesleki hem de akademik disiplin konusu haline getirmiş:

Kütüphane/Kütüphanecilik Bilimi, Kütüphane ve Enformasyon Bilimi, Enformatik Bilimi, Enformasyon Teknolojileri Bilimi...

Enformasyon ?

Bu çalışma kapsamında:

Sayılar, imgeler, görüntüler, biçimler, formüller, kodlar, çizgiler, sesler ve diğer tüm formlardaki bilgi, düşünce ve insan yaratmalarının taşıyıcıları / ortamları ve bu taşıyıcıların / ortamların bilgilendirme amacıyla aktarılması / iletilmesi ve kullanılması

'Enformasyonun altı özeliği' :
Niceliği, İçeriği, Yapısal özelliği, Dili, Niteliği, Süreci

Kütüphane Sistemi ?

Herhangi bir amaçla (sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim vd.) gerekli enformasyon teknolojilerinden de yararlanarak, enformasyonun ortaya çıkışı ile kullanıcıya ulaşması arasında geçen enformasyonun iç ve dış kaynaklardan bulunması, elde edilmesi, analizi, işlenmesi, örgütlenmesi, depolanması ve yayımı ve erişiminin gerçekleştirilmesini sağlayan

İnsan Gücü, İşlem, Yöntem, Teknoloji ve İlgili Tüm Kaynaklardan ve bu sistemin varlık nedeni olan Potansiyel Aktif ve Pasif Tüm Kullanıcılarından meydana gelen sistem

Enformasyon Teknolojisi ?

Kavramsal açıdan, enformasyonun bulunması, elde edilmesi, işlenmesi, örgütlenmesi, depolanması ve yayımında mühendislik ve diğer tüm tekniklerin kullanıldığı teknolojiler ve bunlarla ilişkili yapılanmalar

Uzay mekiğinin süper bilgisayarlarından, basit otomatlara belirtilen amaca uygun olarak kullanılan bilgisayarlar, iletişim cihazları, büro ve işyeri araçları, ölçü ve kontrol araçları, robotlar, bilgisayar kontrollü makineler, basın ve basılmış yayınlar, yazılım geliştirme, öğretim hizmetleri, kütüphane, danışmanlık ve araştırma geliştirme faaliyetleri.... Enformasyon ürünü olan mal ve hizmetler arasında sayılabilir.

Elektronik Kütüphane ?

Kütüphane hizmetlerinin enformasyon teknolojisine --bilgisayar teknolojisine, ağ teknolojisine vd.--dayanarak verilmesi.

Kütüphane hizmetleri, elektronik ortam, ağlar, sistemler, kurallar ve yöntemler uygulanarak gerçekleştirilir.

Teknolojik işlemler ve hizmetler enformasyon teknolojisine dayalı biçimde yapılır, elektronik, sayısal ortama dayalı bilgi kaynakları kullanılır.

Elektronik kaynaklar, elektronik ortamda örgütlenmiştir.

Elektronik kütüphane kavramı, **sayısal kütüphane** ve **sanal kütüphane** olarak adlandırılan kütüphane türlerini de kapsayan genel bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

İnsan Gücü, İşlem, Yöntem, Teknoloji ve İlgili Tüm Kaynaklardan ve bu sistemin varlık nedeni olan Potansiyel Aktif ve Pasif Tüm Kullanıcılarından meydana gelen sistem

Sayısal Kütüphane ?

Her türlü enformasyonun bilgisayar ortamına sayısal olarak depolandığı kütüphanelerdir.

Kimi enformasyon kaynakları sayısal olarak üretilirken, kimileri – sayısal olarak üretilmemiş olanlar– ise enformasyon teknolojilerinden yararlanılarak elektronik enformasyon kaynaklarına dönüştürmekte ve elektronik dermeye katılmaktadır (İçeriğin sayısallaştırılması).

Sayısallaştırılmış enformasyona, enformasyon teknolojisi --bilgisayar teknolojisi, ağ teknolojisi vd.-- kullanılarak hızlı, kolay ve ucuz (çoğunlukla) ulaşılabilir ve bir yerden başka bir yere transfer edilebilir.

Sayısal kütüphanelerin mimari yapısı şunlardan oluşur:

- (1) Sayısal nesnelere (digital object), (2) Tanımlayıcı sistem (handle system), (3) Arama sistemi (search system) ve (4) Kullanıcı arabirimi (user interface).

İnsan Gücü, İşlem, Yöntem, Teknoloji ve İlgili Tüm Kaynaklardan ve bu sistemin varlık nedeni olan Potansiyel Aktif ve Pasif Tüm Kullanıcılarından meydana gelen sistem

Sanal Kütüphane ?

Belli bir coğrafi bölgede olmayan ve kitap, dergi, okuma salonları gibi fiziksel öğeleri olmayan, değişik coğrafik bölgeler üzerinde dağınık bulunan elektronik enformasyon kaynaklarından, yine dağınık durumdaki kullanıcılarına enformasyon teknolojileri – bilgisayar teknolojisi, ağ teknolojisi vd.- ile enformasyon sağlayan, mekansız-duvarsız kütüphaneler.

Sanal kütüphane, enformasyon teknolojilerini kullanarak, bulunduğumuz yerden (evden, işten, seyahat ederken vd.) kullanabileceğimiz bir kütüphanedir. Bu kütüphane haftanın 7 günü ve günün 24 saati açıktır.

Daha da ileri gidersek,

Sanal gerçeklik kütüphanesinde, kütüphanenin düzeni, konu kapsamı, erişim araçlarının cinsi ve hatta kütüphane binası, kütüphanenin iç dekorasyonu, iletişim kuracağımız kütüphanecinin özellikleri vd. bizim kullanıcı olarak karar verebileceğimiz unsurlardır.

İnsan Gücü, İşlem, Yöntem, Teknoloji ve İlgili Tüm Kaynaklardan ve bu sistemin varlık nedeni olan Potansiyel Aktif ve Pasif Tüm Kullanıcılarından meydana gelen sistem

Enformasyon Okur-Yazarlığı ?

Literatürde, enformasyon okur-yazarlığı ile ilgili evrensel bir tanımın eksikliğine ve terimin kayganlığına hayıflanılmakla birlikte,

American Library Association- ALA tarafından,

- Enformasyona ihtiyaç olduğunda farkında olma ve
- Onun bulunduğu yeri saptama,
- Değerlendirme ve
- İhtiyaç duyulan enformasyonu etkili olarak kullanma yeteneği

Enformasyon Okur-Yazarlığı ?

ALA'nın bu tanımından yola çıkılarak **Association of College and Research Libraries- ACRL** tarafından:

- Enformasyona ihtiyaç olduğunda farkında olma ve
- Onun bulunduğu yeri saptama,
- Değerlendirme ve
- İhtiyaç duyulan enformasyonu etkili olarak kullanma yeteneğine

sahip olmada bireylerin gereksinim duyduğu yetenekler topluluğu

Enformasyon Okur-Yazarlığı !

Enformasyon okur-yazarlığı, hızlı teknolojik değişimin ve çabuk çoğalan enformasyon kaynaklarının çağdaş çevresi içinde gittikçe önemli olmaktadır.

Bu çevrenin karmaşıklığının artmasından dolayı, **bireyler**, -akademik çalışmalarında, işyerinde, kişisel yaşamlarında vd.- **çeşitli ve bol enformasyon seçenekleriyle karşılaşmıştır.**

Enformasyon Okur-Yazarlığı !

Enformasyon, kütüphanelerden, kamu kaynaklarından, özel kâr kuruluşlarından, medya ve internet'den vd. elde edilebilir.

Ancak, gittikçe çoğalan bir düzeyde enformasyon, bireylere gerçekliği, geçerliliği ve güvenilirliği ile ilgili artan kuşkuyla ve filitrelenmemiş formlarda ve alışık olunmayan ortamlarda gelmekte, Enformasyonu anlama ve değerlendirmede, bireyler için yeni meydan okumaları da ortaya çıkarmakta.

Enformasyon Okur-Yazarlığı !

Sırf enformasyonun çokluğu, onu etkili olarak kullanmada gerekli yetenekler topluluğu olmadan, kendi kendine daha bilgili insanları yaratmayacaktır.

Enformasyonun hızla genişleyen ve büyüyen niceliği ve şüpheli niteliği, toplum için büyük meydan okumaları yaratmaktadır.

Enformasyon Okur-Yazarlığı !

Enformasyon okur-yazarlığı, yaşam boyu öğrenme için temel oluşturur.

Tüm disiplinlere, tüm öğrenme çevrelerine ve eğitimin tüm seviyelerine açıktır.

Öğrencilere,

İçeriği iyice öğrenmeyi ve
Araştırmalarını büyütmeyi,
Kendini daha fazla yönlendirebilen kişi olmayı ve
Kendi öğrenmeleri üzerinde daha geniş kontrolü
üstlenmeyi sağlar

Web Okur-Yazarlığı ?

İnternet veya Intranet üzerinde web'in -var olan veya kendi üreteceği ve yöneteceği web'in- kullanımında:

Hem

- Belirli donanım ve yazılım uygulamalarını,
- Kuralları,
- Yöntemleri vb.

öğrenme alışkanlığı ile ilgilidir,

Hem de web ile ilgili,

- Problem çözme,
- Kritik düşünme ve
- Web uygulaması altında yatanları anlama üzerine odaklanır.

Enformasyon Okur-Yazarlığı ile Bilgisayar Okur-Yazarlığı, Enformasyon Teknolojisi Okur-Yazarlığı İlişkisi

National Research Council-NRC tarafından hazırlanan rapora göre:

Enformasyon teknolojisi okur-yazarlığı, bilgisayar okur-yazarlığı ve enformasyon okur-yazarlığı tanımları ve ilişkileri:

'**Enformasyon teknolojisi okur-yazarlığı**', teknoloji kullanımında problem çözme ve kritik düşünme uygulaması ve teknoloji kavramı altında yatanları anlama üzerine odaklanırken,

'**Bilgisayar okur-yazarlığı**', belirli donanım ve yazılım uygulamalarını öğrenme alışkanlığı ile ilgilidir.

'**Enformasyon teknolojisi okur-yazarlığı**', 'bilgisayar okur-yazarlığı' ile ilgisi olan yazılım ve donanımın öğrenilmesinden daha fazla entelektüel yetenekleri gerektirebilir. Ancak, odaklanma, hala enformasyon teknolojisi üzerindedir.

Enformasyon Okur-Yazarlığı ve Enformasyon Teknolojisi Okur-Yazarlığı İlişkisi

'**Enformasyon okur-yazarlığı**' ise, içerik, iletişim, analiz, enformasyon arama ve değerlendirme üzerinde odaklanır.

Enformasyonu anlama, bulma, değerlendirme ve kullanma için entelektüel bir çatıdır.

Bu çatıdaki etkinlikler, kısmen enformasyon teknolojisiyle, kısmen de sağlam ve mükemmel araştırmayla ilgili metotlarla, fakat en önemlisi:

Değerlendirme amacıyla (eleştirel olarak) yapılan anlayış, ayırt etme ve usavurmayla başarılabilir etkinliklerdir.

Halbuki '**enformasyon teknolojisi okur-yazarlığı**', teknolojiyi derinden anlama, kavrama ve teknolojinin derecelere ayrılmış, giderek artan kalifiye kullanımı üzerinde odaklanır.

Enformasyon Okur-Yazarlığı ve Enformasyon Teknolojisi Okur-Yazarlığı İlişkisi

Kısaca, **enformasyon okur-yazarlığı**, enformasyon teknolojisinin nasıl kullanılacağını ve onunla nasıl bilgiye erişileceğini bilmenin ötesine geçmektedir.

Çünkü, **enformasyon teknolojisi**, tek başına kaliteli öğrenme deneyimlerini garanti etmez.

Yine, **enformasyon okur-yazarlığı**, bir çevrimiçi katalogdan veya diğer referans kaynaklarından arama yapmaktan da fazladır.

Ve yine, **enformasyon okur-yazarlığı**, web okur-yazarı olmaktan da fazladır.

Çünkü, **enformasyon okur-yazarlığı** bir teknik değil, öğrenciler için bir amaçtır. Ancak, burada sözü edilen ve edilmeyen pek çok tekniği bilmeyi de gerektirir.

Web'de Enformasyon Okur-Yazarlığı ve İnternet'te Kullanıcıların Bilgi Arama Davranışı İlişkisi

Bilgi coğrafyasını ve bilgiyi arama yolunu dramatik olarak değiştiren ve ağların ağı olarak adlandırılan İnternet'te, bilgi yönünden zengin bir içerik olmasına rağmen, kullanıcıların İnternet'te bilgi ararken güçlüklerle karşılaştıkları bir gerçektir.

Aynı zamanda, İnternet'teki enformasyonun **hızla genişleyen ve büyüyen niceliği** ve **şüpheli niteliği** bu güçlüğü ortaya çıkaran önemli nedenlerden biri olarak görülmektedir.

Bütün bu güçlüklerin altından kalmak ancak enformasyon okur-yazarı olmakla mümkün görülmektedir.

Web'de enformasyon okur-yazarlığı konusu, İnternet kullanıcılarının bilgi arama davranışlarını, başka bir söyleyişle İnternet'i kullananların İnternet'i niçin ve nasıl kullandıkları konusunu önemli kılmakta,

Birbirinden farklı özellikler gösteren İnternet kullanıcıları ve bunların İnternet'i kullanım özelliklerini araştırma zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Web'de Enformasyon Okur-Yazarlığı ve Internet'te Kullanıcıların Bilgi Arama Davranışı İlişkisi

Kullanıcı bilgi arama davranışlarının incelenmesi araştırmaları ilk defa 1950'lerde, kullanıcının bilgi örgütlerini ve basılı enformasyon kaynaklarını kullanım özellikleri üzerine odaklanmıştır.

Enformasyon teknolojisindeki gelişmelerle kullanıcıların enformasyon sistemlerini bir aracıya gerek duymadan, doğrudan kullanabilmeleriyle kullanıcıların bilgi arama davranışları çalışmalarının önemi daha da artmıştır.

Son kullanıcıların,

- ▶ Elektronik ortamdan nasıl bilgi aradıkları,
- ▶ Elektronik kaynakları nasıl algıladıkları ve basılı kaynaklara göre ne ölçüde tercih ettikleri,
- ▶ Bilgi arama sırasında ne tür hataların ne sıklıkla yapıldığı ve en önemlisi, seminer içeriğiyle de ilgili olan:
 - ▶ 'Enformasyon sistem tasarımcıları' ile 'kullanıcıların' yaklaşım farklılıkları,
 - ▶ Bunlara çözüm önerileri

Kütüphane ve enformasyon bilimi açısından üzerinde önemle durulması gereken konulardan olmuştur.

Web'de Enformasyon Okur-Yazarlığı ve Internet'te Kullanıcıların Bilgi Arama Davranışı İlişkisi

Bugüne kadar kullanıcı bilgi arama davranışları ile ilgili yapılmış çalışmalara göre:

- ▶ Kullanıcının bağlı olduğu disiplin/alan
- ▶ Cinsiyeti
- ▶ Deneyimi
- ▶ Statüsü
- ▶ Yaşı
- ▶ Bireysel özellikleri (algı ve kavrama düzeyi, konuya hakimiyeti vd.)
- ▶ Enformasyon okur-yazarlık düzeyi

Gibi özellikler kullanıcıların internet'de bilgi arama davranışlarını etkileyebilmektedir.

Web'de Enformasyon Okur-Yazarlığı ve İnternet'te Kullanıcıların Bilgi Arama Davranışı İlişkisi

İnternet'in daha etkili kullanımı için:

- Kullanıcı odaklı araştırmalara,
- Enformasyonun çok daha iyi ve doğru bir biçimde organize edilmesine ve
- Bu konularda ilgi ve beceri seviyelerine göre düzenlenecek sürekli eğitim programlarına gereksinim bulunmaktadır.

İnternet'te kullanıcının ve kullanıcı bilgi arama davranışlarının incelenmesi araştırmaları ile,

- Daha etkili ara yüzlerin oluşturulabilmesi,
- Hataların azaltılabilmesi,
- Nitelikli ve isabetli bilgiye erişimin gerçekleştirilebilmesi olanaklı olmaktadır.

Bütün bu faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için ise mutlak olması gereken ön koşul '**Enformasyon Okur-Yazarlığı**'dir.

Web'de Enformasyon Okur-Yazarlığının Kütüphane Web Sitesi Planlaması ve Yönetiminde Önemi ve Yeri

Kütüphane Web Sitelerinin Planlanması ve Yönetilmesi:

Kütüphane Web Sitesinin oluşturulmasında ve yönetiminde en temel amaç, kullanıcılara internet bilgi ağı üzerinde enformasyon hizmeti sunmak ve bunun sağlamak için uygun bir ortam oluşturmaktır.

Bu iş için öncelikle Kütüphane Web Sitesinin içeriği ve düzeni ile ilgili hedefler ve politikalar saptanmalıdır.

Bir Web sitesinin niteliği, tüm süreç boyunca sorumlu kişilerin becerilerine ve yeterliğine, zamana, emeğe, parasal kaynağa ve kullanılan enformasyon teknolojisine (bilgisayar teknolojisi, ağ teknolojisi vd.) bağlıdır. Bunlar içinde en önemlisi, diğer tüm kaynakları da belirleyecek ve yönetecek olan, sorumlu kişiler ve onların becerileri ve yeterliği olarak görülmektedir.

Web'de Enformasyon Okur-Yazarlığının Kütüphane Web Sitesi Planlaması ve Yönetiminde Önemi ve Yeri

Web sitesinin içeriğine ilişkin kararları alan kişi veya kişilerle, Web sitesini meydana getiren (tasarımı yapan) kişi ya da kişiler farklı olabilmektedir.

Web sitelerinin değerlendirilmesinde de temelde bu iki nokta **içerik** ve **tasarım** ön plana çıkmaktadır. Ancak bunlar yanında işlevsellik, özgünlük, profesyonellik ve etkenlik gibi kriterler de yer almaktadır. (bkz. <http://yarisma.tubitak.gov.tr/detay.htm>)

Tasarım açısından değerlendirme yapılırken, grafik tasarım, kullanıcı kolaylığı, estetik ve güzellik, düzenleme ve planlama, bütünlük açılarından, tipografi, resimler, grafik ve tablolar, çerçeveler, arka alan-boşluklar, kullanılan renkler ve sayfayı oluşturan diğer unsurlar dikkate alınmaktadır.

Web'de Enformasyon Okur-Yazarlığının Kütüphane Web Sitesi Planlaması ve Yönetiminde Önemi ve Yeri

Web sitelerinin içerik olarak değerlendirilmesinde ise, sitenin amacı, kullanıcı etkileşimi, bilginin işlenmesi, sunulan bilgi ve hizmetler ile bağlantılar önem taşımaktadır.

Bir Web sayfasının içeriği sayfayı meydana getiren en önemli unsur olarak görülmektedir. Çünkü tasarım ne derece başarılı olursa olsun, bir sayfanın içeriği zayıf ise kullanımı sınırlıdır.

Öte yandan, etkili bir Web sitesi meydana getirmek için iyi bir tasarımın gerekli olduğu görüşünü savunanlar da bulunmaktadır.

Kütüphane Web Sitelerinin Planlanması ve Yönetilmesi'nde burada söylenen ve söylenemeyen tüm faaliyetlerin en doğru ve uygun şekilde gerçekleştirilebilmesi için ise mutlak olması gereken ön koşul, yine '**Enformasyon Okur-Yazarlığı**'dır.

Enformasyon Profesyonelleri için Enformasyon Okur-Yazarlığının Önemi

Enformasyon profesyonellerinin:

- ✓ Hem yaşam boyu öğrenici,
- ✓ Hem de yaşam boyu öğrencileri oluşturma, oluşturulmalarını destekleme ve onlara hizmet verme durumunda bulunacağı mesleki konumu düşünüldüğünde (kütüphane web sitesi planlama ve yönetme dahil),

Enformasyon profesyonelleri için enformasyon okur-yazarlığı konusunun ne kadar önemli olduğu kolaylıkla anlaşılabilir.

Enformasyon Profesyonellerinin Enformasyon Okur-Yazarlığı Standartları

21. yüzyıl enformasyon profesyonelleri için anahtar konumunda bulunan enformasyon okur-yazarlığının önemini ve anlamını kabul ediyor ve enformasyon okur-yazarlığını gerçekleştirmek istiyorsak,

Enformasyon okur-yazarlığı yeteneklerine ve yeteneklerin oluşturduğu yeterliliğe odaklanmak gerekli olmaktadır.

Bu durumda, enformasyon profesyonellerinin sahip olması gerekli temel enformasyon okur-yazarlığı yeterliğinin saptanması, onlara bu yeterliliğin kazandırılması ve kazandıkları yeterliğin ölçülmesi, değerlendirilmesi gerekmektedir. Bütün bunlar için ise **standartlara** gereksinim bulunmaktadır.

Enformasyon Profesyonellerinin Enformasyon Okur-Yazarlığı Standartları

Standart 1:

Enformasyon okur-yazarı, ihtiyaç duyulan enformasyonun yapısını ve boyutunu belirler.

Performans göstergeleri:

1. Enformasyon okur-yazarı, enformasyon ihtiyacını tanımlar ve açık bir şekilde ifade eder.
2. Enformasyon okur-yazarı, potansiyel enformasyon kaynaklarının formatlarını ve türlerin farklılığını tanır.
3. Enformasyon okur-yazarı, ihtiyaç duyulan enformasyonu elde etmenin maliyetlerini ve yararlarını göz önünde tutar.
4. Enformasyon okur-yazarı, enformasyon ihtiyacının yapısını ve boyutunu yeniden değerlendirir.

Enformasyon Profesyonellerinin Enformasyon Okur-Yazarlığı Standartları

Standart 2:

Enformasyon okur-yazarı, ihtiyaç duyulan enformasyona etkili ve verimli olarak erişir.

Performans göstergeleri:

1. Enformasyon okur-yazarı, ihtiyaç duyulan enformasyona erişmek için en uygun araştırma metotlarını veya enformasyon erişim sistemlerini seçer.
2. Enformasyon okur-yazarı, etkili olarak tasarlanmış araştırma stratejilerini kurar ve uygular.
3. Enformasyon okur-yazarı, çevrimiçi (online) veya şahsen çeşitli metotları kullanarak enformasyona erişir.
4. Enformasyon okur-yazarı, gerekliyse arama stratejisini tasfiye eder.
5. Enformasyon okur-yazarı, enformasyonu ve onun kaynaklarını alır, kaydeder ve yönetir.

Enformasyon Profesyonellerinin Enformasyon Okur-Yazarlığı Standartları

Standart 3:

Enformasyon okur-yazarı, enformasyonu ve onun kaynaklarını eleştirel olarak değerlendirir ve seçilen enformasyonu kendi bilgi temeline ve değer dizgesine/sistemine katar.

Performans göstergeleri:

1. Enformasyon okur-yazarı, toplanan enformasyondan alınmış olan temel fikirleri özetler.
2. Enformasyon okur-yazarı, enformasyonu ve onun kaynaklarının her ikisini değerlendirmede aşağıdaki kriteri açık bir şekilde ifade eder ve uygular:
 - a. Güvenirliği, geçerliliği, doğruluğu, yetkiyi, zamana uygunluğu ve görüş açısını veya önyargıyı değerlendirmek için çeşitli kaynaklardan enformasyonu inceler ve karşılaştırır.
3. Enformasyon okur-yazarı, yeni görüşler oluşturmada temel fikirleri sentez haline getirir.

Enformasyon Profesyonellerinin Enformasyon Okur-Yazarlığı Standartları

4. Enformasyon okur-yazarı, katılan değeri, tutarsızlıkları/çelişkileri veya enformasyonun başka benzersiz özelliklerini belirlemek için önceki bilgi ile yeni bilgiyi karşılaştırır.
5. Enformasyon okur-yazarı, yeni bilginin bireyin değer sistemine bir etki yapıp yapmayacağını belirler ve farklılıkları uzlaştırmak için tedbir alır.
6. Enformasyon okur-yazarı, başka bireyler, konu alanındaki uzmanlar ve/veya pratisyenler ile ciddi ve ayrıntılı konuşma veya yazışma aracılığıyla enformasyonun yorumunu ve kavrayışı onaylar.
7. Enformasyon okur-yazarı, gözden geçirilerek düzeltilmiş olması gerekli aşağıdaki kriterin düzeltilip düzeltilmediğini belirler.
 - a. Orijinal enformasyon ihtiyacı tatmin edilmişse veya ilave enformasyona ihtiyaç olmuşsa, bunu belirler.
 - b. Araştırma stratejisini yeniden gözden geçirir ve zorunlu olarak ilave edilen fikirleri birleştirir.
 - c. Kullanılan enformasyon erişim kaynaklarını yeniden gözden geçirir ve onlara, ihtiyaç duyulan diğerlerini katarak kaynakları genişletir.

Enformasyon Profesyonellerinin Enformasyon Okur-Yazarlığı Standartları

Standart 4:

Enformasyon okur-yazarı, enformasyonu, bireysel olarak veya bir grubun üyesi olarak belirli bir amacı başarmada etkili şekilde kullanır.

Performans Göstergeleri:

1. Enformasyon okur-yazarı, belirli bir ürünü veya performansı planlama ve yaratmada yeni ve önceki enformasyonu uygular.
2. Enformasyon okur-yazarı, ürün veya performans için süreç geliştirmeyi gözden geçirip düzeltir.
3. Enformasyon okur-yazarı, ürün veya performans başkalarına etkili olarak bildirir.

Enformasyon Profesyonellerinin Enformasyon Okur-Yazarlığı Standartları

Standart 5:

Enformasyon okur-yazarı, enformasyon kullanımı etrafındaki ekonomik, yasal ve sosyal meselelerin bir çoğunu anlar, enformasyona etik olarak ve yasal olarak erişir ve onu kullanır.

Performans göstergeleri:

1. Enformasyon okur-yazarı, enformasyon ve enformasyon teknolojisi çevresindeki etik, yasal ve sosyoekonomik meselelerin çoğunu anlar.
2. Enformasyon okur-yazarı, enformasyon kaynaklarının erişimi ve kullanımı ile ilgili yasaları, yönetmelikleri, kurumsal politikaları ve görgü kurallarını izler ve kavrar.
3. Enformasyon okur-yazarı, ürün veya performansı bildirirken enformasyon kaynaklarının kullanımını da bildirir.

Sonuç

Enformasyon meslek alanı ve enformasyon profesyonelleri, tüm eylemleriyle (kütüphane web sitesi planlama ve yönetme dahil), temel varlık nedenlerinden biri olan 'enformasyon kullanıcıları'nın enformasyon okur-yazarı bireyler olmalarında ve enformasyon okur-yazarı bireyler olarak gelişmelerinde önemli ve eşsiz bir sorumluluğa sahiptirler.

Böyle önemli bir sorumluluğu bulunan enformasyon profesyonellerinin ise, öncelikle kendilerinin enformasyon okur-yazarı olmaları gereklidir.

Sonuç

Enformasyon profesyonellerinin enformasyon okur-yazarı olmalarında, kütüphane ve enformasyon bilimi ve onun eğitimi-öğretimi ve mesleki örgütleri (dernekler) de önemli bir rol üstlenmektedir.

Bu kurumların layıkıyla görevlerini yerine getirebilmeleri, öncelikle yetiştirdikleri ve yaşam boyu yetişmelerine katkıda buldukları bireylerin (bugünün ve geleceğin enformasyon profesyonellerinin) enformasyon okur-yazarı olmalarını gerektirir.

Enformasyon profesyonellerini yetiştiren eğitim ve öğretim kurumları, ancak bu koşul gerçekleşikten sonra işlevlerini yerine getirebilir.

Sonuç

Enformasyon profesyonellerinin sahip olması gerekli temel enformasyon okur-yazarlığı yeterliğinin saptanması, onlara bu yeterliliğin kazandırılması ve kazandıkları yeterliğin ölçülmesi, değerlendirilmesi gerekmektedir. Bütün bunlar için ise standartlara gereksinim bulunmaktadır.

Enformasyon profesyonellerinin enformasyon okur-yazarlığı standartları ile ilgilenen, standartları oluşturan, uygulayan, geliştiren ve performans değerlendirmesi yapan kurumlar (bölümler, dernekler vd.), öncelikle bu konuda ve diğer tüm konularda kendilerini ve verdikleri eğitimi analiz etmeli; misyon ve vizyonlarını belirleyerek enformasyon okur-yazarlığı ve diğer tüm konularda stratejiler oluşturmalı; plan ve programlar hazırlamalıdır. Eğitim ve öğretim programları içinde, enformasyon okur-yazarlığı ile diğer tüm konuların bütünlüğü ve karşılıklı olumlu etkileşimi mutlaka gözetilmelidir.

Sonuç

Bu çalışmada sunulan enformasyon okur-yazarlığı standartları ve performans ölçütleri, enformasyon profesyonellerinin her eylemlerinde (Kütüphanelerde web sitesi planlaması ve yönetimi dahil) geçerli ve kullanılabilir temel standartlar ve performans ölçütleri olarak kabul edilebilir.

Ayrıca, bu ya da benzer standartların, kullanıcıların sahip olması gerekli enformasyon okur-yazarlığı standartları olabileceği de düşünülürse, enformasyon profesyonellerinin Kütüphane Web Sitelerinde, kullanıcılarının enformasyon okur-yazarı olmaları için gerekli içeriği de planlaması ve sunması/yönetmesi gereği bulunmaktadır.

Bu standartların, içinde bulunulan sistemin özelliklerine bağlı olarak geliştirilebileceği ve değiştirilebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Haldun. (1997). *Enformasyon teknolojileri ve işletmecilik öğretimine etkileri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi.
- Al, Ümut ve Hatice Kübra Bahşişoğlu. (2001). "Türkiye'deki Üniversite Kütüphanelerine Ait Web Sitelerinin İçerik Açısından Değerlendirilmesi". *Bilgi Dünyası*, 1 (2).
- American Library Association. (1989). Presidential Committee on information literacy final report. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.ala.org/acrl/nili/flit1st.html> [16.4.2001]
- American Library Association. (1998). A Progress report on information literacy: an update on the American Library Association Presidential Committee on information literacy: final report. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.infolit.org/documents/progress.html> [16.4.2001]
- Association of College and Research Libraries. (2001). "Information literacy: competency standards for higher education" *Teacher Librarian*, 28 (3): 7-16. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://search.epnet.com> [16.4.2001]
- Borys, Cynthia. "İnternet: Kütüphaneler ve Bilgi Profesyonelleri İçin Notlar" *Bilgi Dünyası*, 1(2000), s.160-179.
- Cast, Melissa. (2001). "The Associations's associations: ACRL: members, members, members..." *American Libraries*, 32 (2): 10. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://search.epnet.com> [16.4.2001]
- Dewald, Nancy (at all). (2000). "Information literacy at a distance: instructional design issues" *Journal of Academic Librarianship*, 26 (1): 33-44. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://search.epnet.com> [2.4.2001]
- Drake, Miriam A. (2000). "Technological innovation and organizational change revisited" *Journal of Academic Librarianship*, 26 (1): 53-59. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://search.epnet.com> [4.4.2001]
- Gilton, Donna L. (1994). "A World of difference: preparing for information literacy instruction for diverse groups" *Multicultural Review*, 3 (3).
- Gürdal Oya. (2000). "Yaşam boyu öğrenme etkinliği: Enformasyon okur-yazarlığı", *Türk Kütüphaneciliği*, 14 (2): 176-187.
- Hancock, Vicki E. (1993). "Information literacy for lifelong learning" [Çevrimiçi] Elektronik adres: http://ed.gov/databases/ERIC_Digest/ed358870.html [15.4.2001]
- Humes, Barbara. (1999). "Understanding information literacy" [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://www.ed.gov/pubs/UnderLit/> [12.4.2001]
- İnternet ağ erişim rehberi*. (1999). Ankara: TÜBİTAK ULAKBİM.
- Kapitzke, Cushla. (2001). "Information literacy: the changing library" *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 44 (5): 450-456. [Çevrimiçi] Elektronik adres: <http://search.epnet.com> [16.4.2001]
- National Research Council. (1999). *Being fluent with information technology publication*. Washington, D.C.: National Academy Press.
- Subaşıoğlu, Fatoş. (2001). "Dijital kütüphaneler: Tanımlama sorunu", *Türk Kütüphaneciliği*, 15 (1): 45-54.
- Thune, C. (1998). "The European systems of quality assurance: dimensions of harmonisation and differentiation" *Higher Education Management*, 10 (3).
- TÜBA-TÜBİTAK-TTGV. (1995). Enformatik alanına yönelik bilim, teknoloji ve sanayi politikaları çalışma grubu raporu.
- Uçak, Nazan (Özenç) ve Ümut Al. (2000). "İnternette bilgi arama davranışları", *Türk Kütüphaneciliği*, 14 (3): 317-331.
- UNESCO. (1998). "Higher education in the twenty-first century: vision and action" (içinde) *World conference on higher education*, 5-9 October 1998. Paris: UNESCO.
- Wahlén, S. (1998). "Is there a Scandinavian model of evaluation of higher education?" *Higher Education Management*, 10 (3).

SABRINIZ İÇİN TEŞEKKÜR

21.YÜZYILDA ENFORMASYON PROFESYONELLERİNİN EĞİTİM VE ÖĞRETİMİNDE ENFORMASYON OKUR-YAZARLIĞI STANDARTLARI

Mesut Yalvaç
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü
Dokümantasyon ve Enformasyon Anabilim Dalı
yalvacm@istanbul.edu.tr